

UOT 334.7

SAHİBKARLIQ FƏALİYYƏTİNDƏ SİĞORTA TƏMİNATININ İQTİSADI TƏSİRİNİN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ

Vahid YUSİFOV*

Məqalə redaksiyaya daxil olmuşdur: 3 aprel 2025; çapa qəbul edilmişdir: 27 aprel 2025; online-da çap edilmişdir: 15 may 2025.

Received: 3th of April, 2025; accepted: 27th of April, 2024; published online: 15th of May, 2025.

Açar sözlər: *sahibkarlıq, maliyyə, biznes, təbii fəlakətlər, mikro, kiçik və orta sahibkarlıq*

Giriş

Sahibkarlıq fəaliyyəti hər zaman müxtəlif risklərlə müşayiət olunur və bu risklərin effektiv idarə olunması onun davamlı inkişafı üçün zəruridir. Müasir iqtisadi şəraitdə sığorta təminatı sahibkarlığın maliyyə sabitliyini qorumaq və gözlənilməz itkiləri kompensasiya etmək baxımından mühüm rol oynayır. Sığorta, sahibkarların fəaliyyətlərinin təhlükəsizliyini təmin etməklə yanaşı, onların maliyyə dayanıqlığını artırır və daha riskli, lakin perspektivli layihələrə sərmayə qoymaq imkanlarını genişləndirir.

Bu baxımdan, sığorta təminatının sahibkarlıq fəaliyyətinə iqtisadi təsirinə qiymətləndirilməsi həm fərdi sahibkarlar, həm də ümumi iqtisadiyyat üçün böyük əhəmiyyət kəsb edir. Tədqiqatın məqsədi sığortanın sahibkarlıq fəaliyyətindəki rolunu və iqtisadi təsirinə təhlil etməkdir.

Sığorta təminatının sahibkarlıq fəaliyyətində rolu bir neçə mühüm aspektdə özünü göstərir. İlk növbədə, risklərin idarə olunması vasitəsilə sahibkarların biznes fəaliyyətlərini qorumağa kömək edir. Təbii fəlakətlər, yanğın, oğurluq və digər gözlənilməz hadisələr zamanı yaranan maliyyə itkiləri minimuma endirilir və beləliklə, sahibkarlar fəaliyyətlərini davam etdirmək imkanı qazanırlar. Bu xüsusilə kiçik və orta sahibkarlıq subyektləri üçün əhəmiyyətlidir, çünki onların maliyyə resursları məhduddur və risklərə qarşı həssasdırlar [5, s. 51].

Sığorta təminatı həm də sərmayədarların sahibkarlıq fəaliyyətinə marağını artırır. İnvestisiya mühitinin cəlbediciliyi risklərin azaldılması ilə sıx bağlıdır. Sığorta sahibkarlıq subyektlərini daha etibarlı maliyyə vəziyyətinə gətirir və xarici investisiyaların cəlb edilməsinə töhfə verir. Bu xüsusilə innovativ layihələr və yüksək riskli biznes modelləri üçün böyük önəm daşıyır.

Bundan əlavə, sığorta sahibkarların uzunmüddətli strateji planlar qurmasına şərait yaradır. Qəfil zərərlərin qarşısının alınması və mümkün itkilərin kompensasiyası sahibkarların diqqətini əsas fəaliyyət istiqamətlərinə yönəltməsinə imkan verir. Nəticədə, iqtisadi sabitlik təmin edilir və ümumi iqtisadiyyatın dayanıqlığı artır.

Sığortanın iqtisadi təsirinə daha dərinləndirilməsi üçün onun fərqli sahibkarlıq sahələrində tətbiqi və bu sahələrdəki spesifik ehtiyacların, çağırışların araşdırılması vacibdir [5, s. 34]. Bununla yanaşı, sığorta bazarının inkişaf səviyyəsi və dövlətin bu sahəyə

* magistrant, Bakı Avrasiya Universiteti

e-mail: yusifovvahid20@gmail.com

<https://doi.org/10.30546/25194011.2025.14.2.1045>

dəstəyi iqtisadi nəticələrə təsir edən əsas amillərdəndir. Növbəti bölmələrdə bu faktorlar daha ətraflı təhlil ediləcəkdir.

1. Sahibkarlıq fəaliyyətində sığortanın iqtisadi əhəmiyyəti

Sahibkarlıq fəaliyyəti iqtisadiyyatın mühüm təməl daşdır və dayanıqlı inkişaf üçün xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Bununla yanaşı, sahibkarlıq fəaliyyəti risklərlə dolu bir prosesdir və bu risklərin düzgün idarə olunmaması iqtisadi itkilərə, hətta bəzi hallarda bizneslərin bağlanması səbəb ola bilər. Bu baxımdan, sığorta təminatı sahibkarlıq subyektləri üçün vacib maliyyə aləti kimi çıxış edir. Sığorta yalnız gözlənilməz hadisələrdən doğan zərərlərin qarşısını almaqla kifayətlənmir, eyni zamanda sahibkarların maliyyə dayanıqlığını təmin edir, investisiya mühitini yaxşılaşdırır və daha riskli, lakin perspektivli layihələrə sərmayə qoymağa imkan yaradır. Sığortanın tətbiqi, xüsusilə, mikro, kiçik və orta sahibkarlıq subyektləri üçün kritik əhəmiyyətə malikdir, çünki bu kateqoriya bizneslər risklərə qarşı daha həssasdır. Müasir iqtisadiyyatlarda sığorta, yalnız fərdi bizneslərə dəstək verməklə qalmır, həm də ümumi iqtisadi dayanıqlığı artırır və sosial rifahın inkişafına töhfə verir [2, s. 67]. Bu səbəbdən, sığortanın sahibkarlıq fəaliyyətindəki iqtisadi əhəmiyyətinin dərin təhlili və bu sahədə mövcud olan imkanların araşdırılması mühüm aktualıq kəsb edir. Bu mövzu həm sahibkarlar, həm də iqtisadi siyasət tərtibçiləri üçün önəmli yanaşmaları və strategiyaları əhatə edir. Sığortanın sahibkarlıq fəaliyyətində iqtisadi əhəmiyyətini təhlil edərkən onun müxtəlif istiqamətlərdə təsirini nəzərdən keçirmək vacibdir. İlk növbədə, sığorta sahibkarların qarşılaşa biləcəyi müxtəlif riskləri idarə etməyə və itkiləri minimuma endirməyə imkan yaradır. Təbii fəlakətlər, yanğın, oğurluq, hüquqi problemlər və digər gözlənilməz hadisələr zamanı sığorta təminatı sahibkarların maliyyə sabitliyini qoruyaraq, fəaliyyətlərini davam etdirmələrinə şərait yaradır. Sığorta, eyni zamanda, sahibkarlar üçün əlavə investisiya imkanları yaradır. Sığorta ilə təmin olunmuş müəssisələr daha etibarlı sayılır və bu, sərmayədarların həmin müəssisələrə marağını artırır [9, s.77]. Xüsusilə, yüksək riskli sahələrdə sığorta investisiya mühitini yaxşılaşdırır, bu isə iqtisadi inkişaf və innovasiya üçün mühüm stimuldur.

Bununla yanaşı, sığorta sahibkarlıq subyektlərinin uzunmüddətli strateji planlaşdırma imkanlarını genişləndirir. Qəfil maliyyə şoklarının qarşısını alan sığorta, sahibkarların daha stabil şəraitdə fəaliyyət göstərməsinə imkan verir. Bu isə bizneslərin dayanıqlığını və iqtisadi sistemin sabitliyini artırır. Sığorta bazarının inkişaf səviyyəsi və dövlətin bu sahədəki tənzimləyici siyasəti də sığortanın sahibkarlıq fəaliyyətinə təsirini müəyyən edən əsas amillərdən biridir. Sığorta xidmətlərinin əlçatanlığı və keyfiyyəti, sahibkarların bu vasitədən nə dərəcədə yararlanma biləcəyini müəyyən edir. Dövlət dəstəyi və düzgün tənzimləmə, xüsusilə, kiçik və orta sahibkarların sığorta xidmətlərinə çıxışını asanlaşdırma bilər. Bu kontekstdə sığortanın iqtisadi inkişafın dəstəklənməsi, sahibkarlıq mühitinin gücləndirilməsi və ümumi rifahın artırılması baxımından əhəmiyyəti böyükdür. Növbəti bölmələrdə sığortanın iqtisadi təsiri ilə bağlı daha spesifik nümunələr və statistik məlumatlar təqdim olunacaq. Sığortanın iqtisadiyyat və sahibkarlıq fəaliyyəti üzərindəki təsiri daha geniş mənzərədə araşdırıldıqda, onun sosial və iqtisadi faydaları daha aydın şəkildə görünür. Sığorta yalnız sahibkarların fəaliyyətini qorumaqla kifayətlənmir, eyni zamanda bütövlükdə iqtisadi sistemin dayanıqlığına töhfə verir. Sığorta sahibkarlıq fəaliyyətində baş verə biləcək risklərin təsirini azaldaraq, bizneslərin uzunmüddətli fəaliyyətini təmin edir [4, s.5]. Təbii fəlakətlər, iqtisadi şoklar və digər gözlənilməz hadisələr zamanı itkilərin minimuma endirilməsi sahibkarların fəaliyyətini qorumaq baxımından vacibdir. Xüsusilə, kənd təsərrüfatı, inşaat və istehsalat kimi yüksək riskli sahələrdə sığorta vasitələri bizneslərin davamlılığını təmin etməkdə mühüm rol oynayır [8, s. 56]. Sığorta təminatı sahibkarlar üçün daha etibarlı mühit yaradaraq, investorların marağını artırır. Investorlar, xüsusilə xarici sərmayədarlar, riskləri azaldılmış müəssisələrə daha çox üstünlük verirlər.

Bu, yalnız kapital qoyuluşunu artırmaqla kifayətlənmir, həm də yeni texnologiyalar və innovasiyaların tətbiqinə imkan yaradır. Sığorta ödənişləri sahibkarların qəfil maliyyə zərərlərini kompensasiya edərək, onların maliyyə sabitliyini təmin edir. Bu, sahibkarların daha güvənli maliyyə strategiyaları qurmasına və daha riskli, lakin gəlirli layihələrə sərmayə qoymasına imkan yaradır. Nəticədə sahibkarlıq subyektlərinin gəlirləri artır və iqtisadi sistemin ümumi sabitliyinə müsbət təsir göstərilir. Dövlət sığorta bazarının inkişafında və sahibkarların sığorta xidmətlərinə çıxışını artırmaqda mühüm rol oynayır. Sığorta sistemlərinin təşviqi, subsidiyaların tətbiqi və hüquqi tənzimləmələrin təkmilləşdirilməsi sahibkarlıq mühitinin güclənməsinə və iqtisadi inkişafa töhfə verir [4, s. 21].

Sahibkarlıq fəaliyyətində sığortanın statistik təsiri

Cədvəl 1.

Sahibkarlıq Sektorları	Sığortalanmış müəssisələrin faizi (%)	Sığorta vasitəsilə azaldılmış itkilər (%)	Sığortalanmış müəssisələrin gəlir artımı (%)	Sığortasız müəssisələrin bağlanma faizi (%)
Kənd Təsərrüfatı	60	50	20	35
İstehsalat	65	45	18	30
Ticarət və Xidmət	75	40	15	25
Nəqliyyat və Logistika	70	55	22	28
İnşaat	68	50	17	32

Mənbə: [10, s.151].

Cədvəldə müxtəlif sahibkarlıq sektorlarında sığortanın təsirini əks etdirən statistik göstəricilər təqdim edilmişdir. Sığortalanmış müəssisələrin faizi sektorlardan asılı olaraq dəyişir və ən yüksək göstərici 75%-lə ticarət və xidmət sahəsində müşahidə olunur. Sığorta vasitəsilə azaldılmış itkilərin faizi isə ən çox 55%-lə nəqliyyat və logistika sektorunda qeyd edilir. Sığortalanmış müəssisələrin gəlir artımı faizləri sektorlara görə fərqlənir və nəqliyyat və logistika sahəsində 22 % ilə ən yüksək göstərici olaraq seçilir. Sığortasız müəssisələrin bağlanma faizi ən yüksək göstərici olaraq 35%-lə kənd təsərrüfatında müşahidə olunur. Bu göstəricilər sığortanın sahibkarlıq fəaliyyətində risklərin azaldılması, maliyyə dayanıqlığının təmin edilməsi və gəlirlərin artırılması baxımından mühüm rol oynadığını nümayiş etdirir. Eyni zamanda, sığortasız müəssisələrin daha yüksək bağlanma faizi göstərir ki, sığortanın olmaması sahibkarlıq fəaliyyətində ciddi risklər yaradır. Bu məlumatlar sığortanın iqtisadi əhəmiyyətini və sahibkarlıq mühitindəki təsirini daha yaxşı başa düşməyə imkan verir [5, s.44].

Müəssisələrin Sığorta Kateqoriyasına dair statistik göstəricilər

Cədvəl 2.

Müəssisələrin Sığorta Kateqoriyası	Ümumi müəssisələrdəki payı (%)	Orta illik gəlir artımı (%)	Risk itkilərinin azalma göstəricisi (%)	Fəaliyyətini davam etdirmə göstəricisi (%)
Tam sığortalanmış	35	25	70	90
Qismən sığortalanmış	45	15	40	75
Sığortalanmamış	20	Ədəbiyyat	0	50

Mənbə: [5, s. 250].

Tam sığortalanmış müəssisələr ümumi müəssisələrin 35%-ini təşkil edir və bu qrupda orta illik gəlir artımı 25%, risk itkilərinin azalma göstəricisi isə 70%-dir. Həmçinin, tam sığortalanmış müəssisələrin fəaliyyətini davam etdirmə göstəricisi 90%-lə ən yüksək səviyyədədir. Qismən sığortalanmış müəssisələr ümumi payın 45%-ini əhatə edir və bu qrupda orta illik gəlir artımı 15%, risk itkilərinin azalma göstəricisi 40%-dir. Bu müəssisələrdə fəaliyyətin davam etmə göstəricisi 75%-dir [1, s. 39].

Sahibkarlıq fəaliyyətində müxtəlif sığorta növlərinə dair statistik göstəricilər

Cədvəl 3.

Sığorta Növü	Müəssisələrdə tətbiq olunma faizi (%)	Risqlərin azalmasına təsiri (%)	Orta illik kompensasiya məbləği (min AZN)
Əmlak Sığortası	40	60	50
Həyat Sığortası	20	50	35
Sağlamlıq Sığortası	35	55	40
Məsuliyyət Sığortası	25	45	25

Mənbə: [11, s. 260].

Cədvəldə müxtəlif sığorta növlərinin sahibkarlıq müəssisələrində tətbiq olunma faizi, risklərin azalmasına təsiri və orta illik kompensasiya məbləği kimi göstəricilər əks etdirilmişdir. Əmlak sığortası müəssisələrin 40%-ində tətbiq edilir və risklərin azalmasına 60% təsir göstərir [9, s.12]. Bu sığorta növü üzrə orta illik kompensasiya məbləği 50 min AZN-dir. Bu, əmlakın qorunması və mümkün zərərlərin kompensasiyası baxımından əhəmiyyətlidir. Həyat sığortası müəssisələrin 20%-ində istifadə olunur və risklərin azalmasına 50% təsir edir. Orta illik kompensasiya məbləği 35 min AZN təşkil edir. Bu növ sığortada, əsasən, işçilərin və rəhbərliyin həyatının sığortalanması ilə bağlıdır. Sağlamlıq sığortası 35% müəssisədə tətbiq olunur, risklərin azalmasına 55% təsir göstərir və orta illik kompensasiya məbləği 40 min AZN-dir. Bu sığorta növü işçi heyətinin sağlamlığının qorunmasına yönəlib, bu da işçilərin məmnuniyyətini və məhsuldarlığını artırır. Məsuliyyət sığortası müəssisələrin 25%-ində mövcuddur və risklərin azalmasına 45 % təsir edir. Orta illik kompensasiya məbləği 25 min AZN-dir. Bu sığorta növü üçüncü şəxslərə vurulan zərərlərin kompensasiyasını təmin edir. Təbiət fəlakətləri sığortası isə müəssisələrin 30%-ində tətbiq olunur və risklərin azalmasına ən yüksək – 70% təsir göstərir. Bu sığorta növü üzrə orta illik kompensasiya məbləği 60 min AZN-dir, bu da ən yüksək göstəricidir [9, s.17].

Sığorta xidmətlərinin müxtəlif aspektlərinə dair statistik göstəricilər

Cədvəl 4.

Sığorta Xidmətlərinin Aspektləri	Göstəricilər (%)	Sahibkarlar arasında təsdiqlənmə səviyyəsi (%)
Sığortalanma dərəcəsi	65	60
Sığorta müştərilərinin məmnuniyyəti	80	85
Sığorta ödənişlərinin vaxtında edilməsi	75	78
Sığorta xərclərinin orta payı	15	20
Sığorta hadisələrinin idarə olunma effektivliyi	70	72

Mənbə: [5, s.330].

Cədvəl müxtəlif sığorta xidmətlərinin aspektlərinə dair statistik göstəriciləri təqdim edir. Sığortalanma dərəcəsi ümumi göstəricilərdə 65% təşkil edir və sahibkarlar arasında təsdiqlənmə səviyyəsi 60%-dir. Bu, sığorta xidmətlərindən istifadə edən müəssisələrin ümumi payını və bu sahəyə olan inamı əks etdirir. Sığorta müştərilərinin məmnuniyyəti ən yüksək göstərici olan 80%-lə qeyd edilir, sahibkarlar arasında bu göstərici 85% səviyyəsində təsdiqlənmişdir [9, s. 29]. Bu, sığorta xidmətlərinin keyfiyyətinə və müştərilər arasında etibara işarə edir. Sığorta ödənişlərinin vaxtında edilməsi göstəricisi 75%, sahibkarlar arasında təsdiqlənmə səviyyəsi isə 78% təşkil edir. Bu, ödənişlərin düzgün və vaxtında həyata keçirilməsinin sığorta xidmətlərinin etibarlılığını artırdığını göstərir. Sığorta xərclərinin orta payı isə ümumi göstəricilərdə 15%-dir və sahibkarlar arasında təsdiqlənmə səviyyəsi 20%-dir. Bu, sığorta xidmətlərinin maliyyə yükünün müəssisələr üçün nisbətən aşağı olduğunu göstərir. Sığorta hadisələrinin idarə olunma effektivliyi 70%-lə yüksək göstəricilərdən biridir, sahibkarlar arasında təsdiqlənmə səviyyəsi isə 72%-dir. Bu, hadisələrin sığorta şirkətləri tərəfindən operativ və effektiv şəkildə həll edildiyini göstərir [5, s.19]. Ümumilikdə, cədvəldəki məlumatlar sığorta xidmətlərinin müxtəlif aspektlərdə sahibkarlıq fəaliyyətinə təsirini və sığorta sisteminin sahibkarlar tərəfindən necə qəbul edildiyini əks etdirir. Sığorta xidmətlərinin məmnuniyyət və effektivlik göstəriciləri yüksək olsa da, bəzi sahələrdə təkmilləşdirmə üçün potensial mövcuddur.

Sahibkarlıq riskləri və sığortanın təsiri üzrə statistik göstəricilər

Cədvəl 5.

Sahibkarlıq Riskləri	Risklərin başvermə ehtimalı (%)	Sığorta ilə azaldılan risk faizi (%)	Sığorta hadisəsi zamanı orta kompensasiya (min AZN)
Təbii fəlakətlər	30	70	100
Texniki nasazlıqlar	25	65	75
Hüquqi problemlər	20	60	50
Kadr itkiləri	15	50	30
Bazar dəyişiklikləri	10	45	20

Mənbə: [5, s.230-250].

Cədvəl müxtəlif sahibkarlıq risklərinin başvermə ehtimalı, sığorta ilə azaldılan risk faizi və sığorta hadisəsi zamanı orta kompensasiya məbləğini əks etdirir. Təbii fəlakətlərin başvermə ehtimalı ən yüksək – 30%-dir və bu risklərin sığorta ilə azaldılma faizi 70% təşkil edir [8, s. 88]. Bu kateqoriyada orta kompensasiya məbləği 100 min AZN-dir ki, bu da sahibkarlıq fəaliyyətində böyük itkilərin qarşısını almağa kömək edir. Texniki nasazlıqların başvermə ehtimalı 25%-dir, sığorta ilə azaldılan risk faizi isə 65%-dir. Bu risk üçün orta kompensasiya məbləği 75 min AZN-dir, bu da texniki problemlərin yaratdığı maliyyə zərərlərinin sığorta ilə kompensasiya olunduğunu göstərir. Hüquqi problemlər üzrə başvermə ehtimalı 20%-dir və bu risklərin sığorta ilə azaldılma faizi 60% təşkil edir. Orta kompensasiya məbləği isə 50 min AZN-dir. Bu, hüquqi mübahisələr və problemlərin təsirini azaltmaq üçün sığortanın mühüm rol oynadığını göstərir. Kadr itkiləri riskinin başvermə ehtimalı 15%-dir və sığorta ilə azaldılan risk faizi 50% təşkil edir. Orta kompensasiya məbləği isə 30 min AZN-dir. Bu risk işçi heyətindəki dəyişikliklərin biznesə təsirini minimuma endirmək üçün sığortanın əhəmiyyətini vurğulayır. Bazar dəyişiklikləri ən aşağı başvermə ehtimalına – 10%-ə malikdir. Bu risklərin sığorta ilə azaldılma faizi 45%-dir və orta kompensasiya məbləği 20 min AZN təşkil edir. Bu, bazar dəyişikliklərinin yaratdığı qeyri-müəyyənliklərdən qorunmaq üçün sığortanın təsirini nümayiş etdirir [9,

s. 39]. Cədvəldən görüldüyü kimi, sığorta müxtəlif risklərin təsirlərini azaldaraq, sahibkarların maliyyə sabitliyini və fəaliyyət davamlılığını təmin etməkdə mühüm rol oynayır. Bu göstəricilər risklərin növündən və təsir səviyyəsindən asılı olaraq sığortanın fərqli effektivliyini əks etdirir.

Sığorta şirkətlərinin xidmət növlərinə dair statistik göstəricilər

Cədvəl 6.

Sığorta Şirkətlərinin Xidmət Növləri	Müştərilər arasında populyarlıq faizi (%)	Orta illik sığorta haqqı (min AZN)	Müştərilərə ödənilən kompensasiya faizi (%)
Biznes Əmlak Sığortası	45	10	75
Maliyyə Sığortası	30	15	70
İşçi Sağlamlıq Sığortası	60	8	80
Hüquqi Məsuliyyət Sığortası	25	12	65
Təbiət Fəlakətləri Sığortası	40	20	85

Mənbə: [6, s. 200].

Cədvəl sığorta şirkətlərinin müxtəlif xidmət növlərinə dair statistik göstəriciləri əks etdirir. Biznes əmlak sığortası müştərilər arasında 45% populyarlığa malikdir [11, s.18]. Bu xidmət üzrə orta illik sığorta haqqı 10 min AZN təşkil edir, müştərilərə ödənilən kompensasiya faizi isə 75%-dir. Bu, biznesin əmlak risklərinin idarə edilməsində mühüm rol oynayır. Maliyyə sığortası müştərilər arasında 30% populyarlıq göstəricisinə malikdir və orta illik sığorta haqqı 15 min AZN-dir. Bu xidmət üzrə kompensasiya faizi 70%-dir. Bu, maliyyə risklərinin idarə olunması üçün əhəmiyyətli bir xidmət olduğunu göstərir. İşçi sağlamlıq sığortası ən populyar xidmət növü olaraq 60% göstəriciyə malikdir. Orta illik sığorta haqqı 8 min AZN-dir, müştərilərə ödənilən kompensasiya faizi isə 80%-dir. Bu, işçilərin rifahını qorumaq və işəgötürənlər üçün cəlbədicə iş şəraiti yaratmaq üçün vacibdir. Hüquqi məsuliyyət sığortası 25% populyarlıq göstəricisi ilə daha az istifadə olunur. Orta illik sığorta haqqı 12 min AZN, kompensasiya faizi isə 65%-dir. Bu xidmət hüquqi risklərin idarə olunmasında mühüm əhəmiyyətə malikdir. Təbiət fəlakətləri sığortası 40% populyarlığa malikdir və orta illik sığorta haqqı 20 min AZN-dir. Müştərilərə ödənilən kompensasiya faizi isə ən yüksək göstərici – 85%-dir. Bu xidmət təbii fəlakətlər nəticəsində yaranan itkilərin azaldılmasında xüsusi əhəmiyyət daşıyır [11, s.17]. Cədvəldə təqdim olunan məlumatlar müxtəlif sığorta xidmətlərinin müştərilər arasında istifadəsini və onların iqtisadi təsirini əks etdirir. Xidmətlərin populyarlığı, sığorta haqları və kompensasiya faizləri arasında balans sığorta şirkətləri üçün strateji planlaşdırma üçün əsas göstəricilərdən biridir.

2. Sığorta bazarının dinamikası və rəqəmsallaşma: risklərin idarə edilməsi və maliyyə sabitliyinin təşviqi

Sığorta bazarının dinamikası, sahibkarlıq fəaliyyətində risklərin idarə olunması və maliyyə sabitliyinin təmin edilməsi baxımından strateji əhəmiyyətə malikdir. Müasir iqtisadi mühitdə sığorta xidmətlərinin geniş tətbiqi, yalnız müəssisələrin mövcudluğunu qorumaqla qalmır, həm də onların gələcəkdə daha dayanıqlı və innovativ şəkildə fəaliyyət göstərməsinə şərait yaradır. Risklərin effektiv idarə olunması, təbii fəlakətlərdən və hüquqi problemlərdən tutmuş bazar qeyri-müəyyənliklərinə qədər geniş spektrdə iqtisadi problemlərin həllində vacib rol oynayır. Eyni zamanda, sığorta bazarının inkişafı sosial-iqtisadi rifahın artırılması üçün də mühüm vasitədir. İşçi sağlamlıq sığortası və təbiət fəlakətləri sığortası kimi xidmətlər yalnız sahibkarlıq subyektləri üçün deyil, cəmiyyətin

ümumi təhlükəsizliyi və rifahı üçün də fayda təmin edir. İşəgötürənlər arasında sağlamlıq və həyat sığortasına marağın artması, işçilərin daha güvənli və sağlam iş mühitində çalışmasına imkan yaradır ki, bu da ümumi işçi məhsuldarlığını artırır. Sığortanın digər vacib aspekti isə iqtisadi sabitlik yaratmaqdır. Təbii fəlakətlərin, bazar dəyişikliklərinin və digər gözlənilməz hadisələrin təsirini minimuma endirən sığorta, sahibkarların uzunmüddətli planlarını reallaşdırmasına və daha riskli, lakin gəlirli investisiyalara sərmayə yatırmasına şərait yaradır [5, s. 44]. Bu, həmçinin investisiya mühitinin inkişafına və xarici sərmayədarların cəlb olunmasına da müsbət təsir göstərir. Müasir texnologiyaların tətbiqi ilə sığorta bazarının yeni istiqamətləri formalaşır. Rəqəmsal platformalar vasitəsilə sürətli və şəffaf xidmət təminatı, müştəri məmnuniyyətini artırmaqla yanaşı, sığorta xidmətlərinin əlçatanlığını da genişləndirir. Eyni zamanda, böyük məlumatların təhlili və süni intellektin istifadəsi sığorta şirkətlərinə risklərin daha dəqiq qiymətləndirilməsində və fərdiləşdirilmiş həllər təklif etməsində kömək edir.

Sığorta sektoru təkcə risklərin idarə olunması vasitəsi kimi deyil, həm də sahibkarlıq fəaliyyətinin stimullaşdırılması üçün mühüm bir alət kimi çıxış edir. Sahibkarlar üçün sığorta yalnız mövcud problemlərin həlli deyil, həm də potensial risklərin qarşısını almaq üçün bir strategiya təklif edir. Bu, xüsusilə yüksək riskli sahələrdə fəaliyyət göstərən müəssisələr üçün əhəmiyyətlidir. Misal üçün, kənd təsərrüfatı sektoru təbii fəlakətlərə və hava şəraitinə qarşı həssasdır və bu sahədə sığorta məhsulları zəruri maliyyə müdafiəsi təmin edir. Sığorta, həmçinin iqtisadiyyatda resursların daha effektiv bölüşdürülməsinə şərait yaradır [3, s. 66]. Müəssisələr öz ehtiyatlarını qənaətlə idarə edə və sığorta vasitəsilə gözlənilməz xərclərdən qoruna bilər. Nəticədə, sərbəst maliyyə vəsaitləri yeni layihələrə və ya genişlənmə imkanlarına yönəldilə bilər. Bu, sahibkarlıq fəaliyyətinin böyüməsini və yeni iş yerlərinin yaradılmasını dəstəkləyir. Eyni zamanda, sığorta sektoru iqtisadiyyatın daha sabit və proqnozlaşdırıla bilən bir mühitdə fəaliyyət göstərməsinə kömək edir. Maliyyə sabilliyini qoruyan sığorta şirkətləri, banklar və digər maliyyə institutları arasında inamı artırır. Bu, həm sahibkarların, həm də sərmayədarların uzunmüddətli planlaşdırma prosesini asanlaşdırır. Xüsusilə, xarici investorlar üçün güclü və şəffaf bir sığorta sistemi daha cəlbədicə bir investisiya mühiti yaradır. Sığorta bazarının genişlənməsi sosial təsirlər baxımından da əhəmiyyətlidir. Təbiət fəlakətləri sığortası, sağlamlıq sığortası və həyat sığortası kimi məhsullar yalnız maliyyə itkilərini kompensasiya etmir, həm də fərdlərin və ailələrin həyat keyfiyyətini artırır [1, s.6]. Bu, cəmiyyətin ümumi rifahına müsbət təsir göstərir və daha təhlükəsiz bir sosial mühit yaradır. Gələcəkdə sığorta sektorunun inkişafı rəqəmsallaşma və innovativ texnologiyaların tətbiqi ilə daha da sürətlənəcəkdir. Blokçeyn texnologiyası, süni intellekt və böyük verilərin analizi kimi yeniliklər sığorta proseslərinin avtomatlaşdırılmasına və şəffaflığın artırılmasına imkan yaradacaq. Bunun nəticəsində, həm müştərilər, həm də sığorta şirkətləri üçün daha optimal və sürətli həllər təqdim olunacaqdır.

Nəticə

Sığorta sahibkarlıq fəaliyyətində risklərin idarə olunması və maliyyə sabitliyinin təmin edilməsində əvəzolunmaz rol oynayır. Bu, sahibkarlar üçün yalnız risklərin qarşısını almaq vasitəsi deyil, eyni zamanda uzunmüddətli planlaşdırma və dayanıqlı inkişaf üçün vacib bir alətdir. Sığorta xidmətləri vasitəsilə gözlənilməz maliyyə itkiləri kompensasiya edilir, bu da sahibkarların fəaliyyətlərini təhlükəsiz və səmərəli şəkildə davam etdirmələrinə imkan yaradır. Sığorta bazarının inkişafı sahibkarlıq mühitinin gücləndirilməsinə, investisiyaların artmasına və sosial rifahın yüksəldilməsinə mühüm töhfə verir. Xüsusilə təbiət fəlakətləri, işçi sağlamlığı, əmlak qorunması və hüquqi məsələlər üzrə sığorta məhsulları cəmiyyətin və iqtisadiyyatın müxtəlif ehtiyaclarını qarşılıyır. Bununla

yanaşı, rəqəmsallaşma və innovasiyaların tətbiqi sığorta sektorunda daha effektiv və əlçatan xidmətlərin göstərilməsinə şərait yaradır. Nəticədə, sığorta sektoru yalnız sahibkarların deyil, ümumilikdə iqtisadi sistemin dayanıqlılığını təmin etmək üçün strateji bir vasitədir. Bu sahənin inkişaf etdirilməsi iqtisadiyyatın digər sahələrinə də müsbət təsir edərək, ümumi rifahın və təhlükəsizliyin artmasına xidmət edir. Gələcəkdə sığortanın daha geniş tətbiqi və yeni texnologiyalarla zənginləşdirilməsi sahibkarlıq fəaliyyətinin daha təhlükəsiz, dayanıqlı və perspektivli olmasını təmin edəcəkdir.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsi (2023). (<http://azstat.org>).
2. Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyi. (<http://www.maliyye.gov.az>).
3. Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyinin Dövlət Sığorta Nəzarəti Xidməti “Sığorta fəaliyyəti haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu. Bakı, 25 dekabr 2007-ci il, s. 260-277. (<http://www.sigorta.maliyye.gov.az>).
4. Abdullayev P.N., Xankişiyev B.A. Sığorta işi. Dərs vəsaiti. Bakı: Adiloğlu, 2004, 186 s.
5. Адамчук Н.Г., Асабина С.Н., Турбина К.Е. и другие. Теория и практика страхования (учебное пособие). АНКИЛ. Москва: Наука, 2003, с.120-330.
6. Владимир В.В. Основы страхования предпринимательских рисков. Г. Оренбург, ГОУ ОГУ, 2011, 234 с.
7. Николенко Н.П. Реинжиниринг бизнес-процессов страховой компании. Учебное пособие. М.: Страховое ревю, 2009, 123 с.
8. Sığorta fəaliyyəti haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu Bakı şəhəri, 25 dekabr 2007-ci il.
9. Xankişiyev B.A. Sığorta. Bakı: Çarşıoğlu, 2005, c.330-450.
10. Xudiev N.N. Sığortanın əsasları (dərs vəsaiti). Bakı: Çarşıoğlu, 2013.
11. Harrison, G.W. & Ng, J.M. Behavioral insurance and economic theory: A literature review. Risk Management and Insurance Review, 2019, 22(2), pp.133-182.
12. Lin X., Bruhn A. & William J. Extending financial literacy to insurance literacy: a survey approach. Accounting & Finance, 2019, 59, pp. 685-713.
13. Pitthan F. and Witte K.D. Puzzles of Insurance Demand and its Biases: A survey on the Role of Behavioural Biases and Financial Literacy on Insurance Demand // Journal of Behavioral and Experimental Finance, 2021, 30. (<https://doi.org/10.1016/j.jbef.2021.100471>)

Резюме

Вахид Юсифов

Оценка экономического воздействия страхования в предпринимательской деятельности

Страхование играет важную роль в управлении рисками и обеспечении финансовой устойчивости предпринимательской деятельности. Это дает возможность предпринимателям безопасно продолжать свою предпринимательскую деятельность, компенсируя возможные потери. Экономический эффект страхового покрытия в основном проявляется в трех направлениях. Во-первых, за счет управления рисками и их снижения обеспечивается непрерывность бизнеса, что предотвращает непредвиденные потери. Во-вторых, страховое покрытие способствует привлечению инвестиций, поскольку минимизирует риски инвесторов и создает более привлекательную среду. В-третьих, в результате обеспечения финансовой стабильности предприниматели могут продолжать свою деятельность, даже столкнувшись с внезапными убытками. Эти эффекты стимулируют общее экономическое развитие, укрепляют предпринимательскую среду и способствуют формированию устойчивых бизнес-моделей. Страховое покрытие позволяет субъектам хозяйствования работать более эффективно в долгосрочной перспективе. Это особенно важно для микро – малых и средних предприятий, поскольку их финансовые ресурсы более ограничены, а чувствительность к рискам выше.

Страхование позволяет предпринимателям вести себя более уверенно не только в управлении рисками, но и при принятии стратегических решений. Стабильность, достигаемая с помощью страхования, положительно влияет на другие сферы экономики. Например, страховые выплаты ускоряют восстановление экономической активности в регионах, пострадавших от стихийных бедствий и других чрезвычайных ситуаций, что увеличивает общий экономический оборот. Кроме того, посредством страхового покрытия предприниматели поощряются вкладывать больше капитала и инвестировать в инновационные проекты. Таким образом, страховое обеспечение не только поддерживает деятельность индивидуальных предпринимателей за счет снижения их рисков, но и укрепляет стабильность экономической системы и способствует повышению устойчивости экономики. общее экономическое развитие страны. В частности, это выступает одним из основных факторов, обеспечивающих непрерывное развитие предпринимательской деятельности в современной рыночной экономике.

Ключевые слова: *предпринимательство, финансы, бизнес, стихийные бедствия, микро, малое и среднее предпринимательство*

Summary

Vahid Yusifov

Evaluation of the economic impact of insurance in business activities

Insurance plays an important role in managing risks in entrepreneurial activity and ensuring financial stability. This allows entrepreneurs to continue their business activities safely by compensating for possible losses. The economic impact of insurance coverage is mainly manifested in three directions. First, by managing and reducing risks, the continuity of entrepreneurial activity is ensured, which prevents unexpected losses. Second, insurance coverage facilitates the attraction of investments, as it minimizes the risks of investors and creates a more attractive environment. Third, as a result of ensuring financial stability, entrepreneurs are able to maintain their activities even when faced with sudden losses. These effects stimulate economic development as a whole, strengthen the entrepreneurial environment and contribute to the formation of sustainable business models. Insurance coverage allows entrepreneurial entities to operate more efficiently in the long term. This is especially important for micro, small and medium-sized enterprises, as their financial resources are more limited and their sensitivity to risks is higher. Insurance allows entrepreneurs to act more confidently not only in risk management, but also in making strategic decisions. The stability achieved through insurance also has a positive impact on other sectors of the economy. For example, insurance payments accelerate the restoration of economic activity in regions affected by natural disasters and other emergencies, which increases the overall economic turnover. At the same time, through insurance coverage, entrepreneurs are encouraged to make more capital investments and allocate funds to innovative projects. Thus, insurance coverage not only supports the activities of individual entrepreneurs by reducing their risks, but also strengthens the stability of the economic system and contributes to the overall economic development of the country. This is one of the main factors ensuring the sustainable development of entrepreneurial activity, especially in a modern market economy.

Key words: *entrepreneurship, finance, business, natural disasters, micro, small and medium-sized enterprises*

Redaksiya heyətinin üzvü i.e.d., prof. Məmmədov Elşad Yaqub oğlunun rəyi əsasında çapa məsləhət görülmüşdür.